

بررسی وضعیت نشر و ناشران کتاب در استان یزد

فاطمه مکی زاده^۱

چکیده: تحقیق حاضر وضعیت نشر را طی دهه ۷۰ در استان یزد با تکیه بر آمارهای موجود بررسی می‌کند. ابزار تحقیق پرسشنامه، مصاحبه و استفاده از منابع آماری بود. به‌استثنای دو سال ۱۳۷۱ و ۱۳۷۵ رشد انتشارات در کل سیر صعودی را طی کرده است، ولی نسبت به کل کشور در وضعیت مطلوبی قرار ندارد. از نظر موضوعی بیشترین عناوین در حوزه ادبیات و کمترین در حوزه هنر منتشر شده است و بیشتر ناشران از وضعیت و شرایط نشر رضایت داشته‌اند. در پایان پیشنهادهایی برای رفع مشکلات ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: نشر، ناشران، استان یزد

مقدمه

انتشار کتاب در هر جامعه از شاخص‌های اصلی رشد فکری و معنوی است. نشر بنا به طبیعتش فضا ساز و فرهنگ‌آور است و از مهم‌ترین و نیرومندترین اهرم‌های تحول فکری و فرهنگی است. رواج نشر به‌طور آتیوه در واقع از اختراع چاپ آغاز می‌شود. در تاریخ نشر شاید پس از اختراع خط، هیچ رویدادی به اهمیت اختراع چاپ نباشد. چاپ و نشر اگرچه هم‌زمان زاده شدند اما با گذشت زمان هویت مستقلی یافتند. چاپ یک ابزار و تلاقیحگاه پدیدآورندگان، خوانندگان و همه

دست‌اندرکاران تولید کتاب شد. نشر پل ارتباطی، گذرگاه و مروج اندیشه است.

امروزه میزان انتشار کتاب در هر جامعه یکی از ملاک‌های توسعه‌یافتگی به‌شمار می‌رود. متأسفانه کشورهای جهان سوم در زمینه تولید و مصرف کتاب مانند دیگر زمینه‌ها از کشورهای توسعه‌یافته فرسنگ‌ها فاصله دارند. نشر ایران هم طی عمر کوتاه خود همواره با مشکلات عدیده‌ای دست به‌گریبان بوده و با فراز و نشیب‌های گوناگون برخاسته از تحولات اجتماعی،

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه یزد

هدف پژوهش

هدف پژوهش بررسی وضعیت نشر کتاب در استان یزد است. همچنین تلاش شده است اهداف جزئی زیر نیز دنبال شود:

- بررسی تاریخچه نشر کتاب در استان یزد؛
- مقایسه انتشار کتاب در استان یزد با کل کشور؛
- بررسی مشکلات نشر کتاب در استان یزد؛
- بررسی وضعیت فروش کتاب در استان یزد.

فرضیه‌های پژوهش

- نشر کتاب در استان یزد نسبت به کل کشور وضعیتی مطلوب دارد.
- بیش از ۵۰ درصد از ناشران از وضعیت موجود ناراضی هستند.
- نشر کتاب در استان یزد طی سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۷۹ رشد مطلوبی نداشته است.
- بیش از ۵۰ درصد از کتابفروشان استان یزد از وضعیت موجود ناراضی هستند.
- کمتر از ۵۰ درصد از ناشران استان یزد به‌طور فعال و تخصصی به کار نشر مشغول هستند.

روش و جامعه پژوهش

روش پژوهش پیمایشی است. جامعه آماری شامل ۱۹ ناشر و ۱۲۶ کتابفروش در استان یزد می‌شود. به دلیل محدودیت جامعه آماری از هیچ گونه نمونه‌گیری استفاده نشد و بر روی کل جامعه، پژوهش شده است.

روش گردآوری اطلاعات

تاریخچه نشر از کتاب‌ها و مقالات موجود، لوح فشرده کتابشناسی سالی و سرآیینه مستقیم به

فرهنگی، اقتصادی و پیشرفت‌های فنی مواجهه بوده است (۱). بررسی تاریخچه نشر حاکمی از نبود برنامه‌ریزی صحیح و اصولی در نشر است. دلیل این برداشت، نوسان تعداد عناوین طی سال‌های مختلف، افزایش غیرقابل متظره تعداد عناوین در زمانی خاص، و سیر نزولی آن طی چند سال متعادی است. دگرگونی

**در تاریخ نشر شناسید پس از
 اختراع خط. هیچ رویدادی به
 اهمیت اختراع چاپ نداشت.**

کلی در نشر باید در دو جنبه آغاز شود: پژوهش، و آموزش. پژوهش‌های بنیادی در زمینه نشر بیانگر تأمل و دقت، و سبب تصمیم‌گیری بر مبنایی قابل اعتماد خواهد شد. تحولات جهانی نشر را می‌توان از راه آموزش به دیگران انتقال داد اما برای رویارویی با مشکلات خودمان هیچ راهی جز پژوهش مستقیم نداریم. پژوهش‌های متعدد وسیله‌ای برای شناخت درست، پیش‌بینی رفتار و عوامل مؤثر بر نشر است.

بیان مسئله

آمارهای کلی گاه واقعتاً را پوشیده نگاه می‌دارد و نمی‌تواند به ما در شناخت یک روند یا نظام کمک کند. برای دستیابی به دیدگاهی روشن‌تر باید به بررسی دقیق و جزئی آمارها پرداخت. بررسی نشر در استان یزد طی دهه هفتاد به ما امکان می‌دهد تا تصویری نسبتاً جامع و دقیق از وضعیت نشر این استان به‌دست آوریم و با نظرخواهی از ناشران و کتابفروشان که دو قطب تولید و توزیع کتاب هستند به برخی مشکلات نشر در این استان پی‌بریم.

انجام شده است که رشد صنعت نشر را در یک کشور در حال توسعه با در نظر گرفتن عوامل زیر بررسی می‌کند: نظام‌های آموزشی که بر عادت مطالعه تأثیر دارند؛ مسائل چاپ و توزیع؛ سطح سواد؛ موقعیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ وضعیت کتابخانه‌ها؛ نظام‌های کنترل کتابشناختی؛ تغییرات وضعیت سیاسی؛ حمایت دولت در زمینه سیاست اطلاع‌رسانی؛ نظارت بر حق تألیف؛ شبکه کتابخانه‌ها؛ انجمن‌های تجارت کتاب؛ و امکانات فنی آموزشی (۱۸-۳۲).

- تحقیقی در ۱۹۹۶ درباره وضعیت انواع مختلف کتاب‌های منتشر شده در هندوستان از جمله کتاب‌های درسی و کتاب‌های کودکان و همچنین متغیرهایی که بر تولید و فروش کتاب تأثیر می‌گذارد، انجام شد. این تحقیق امکانات آموزشی و دورنمای نشر کتاب را در هندوستان تشریح می‌کند و در پایان پیشنهادهایی برای حل مشکلات نشر در هندوستان ارائه می‌دهد (۷۰-۲۸).

- تحقیقی درباره فرمت‌های انتشار منابع در ۱۹۹۸ انجام شد. سؤالاتی که در این تحقیق مطرح شد از این قرارند: آیا ناشران از وب تجربه رضایت‌بخشی داشته‌اند؟ محاسن و معایب آن چه بوده است؟ ناشران چه اقداماتی را باید برای موفق شدن انجام دهند؟ این سؤال‌ها برای ۵۰۰ ناشر کتاب، مجله، خبرنامه و ناشران الکترونیکی فرستاده شد. ۳۲ درصد به پرسش‌های مطرح شده جواب دادند و به عبارتی ۱۶۰ پرسشنامه تکمیل گردید. ۹۴ درصد از پاسخ‌دهندگان وب سایت داشتند. ناشرانی که فقط با منابع غیرالکترونیکی سروکار دارند (۶۵ درصد)، ۲۵,۰۰۰ دلار یا کمتر هزینه وب سایت دارند در حالی که ۵۵ درصد از ناشرانی که با رسانه‌های الکترونیکی ارتباط دارند ۱۰۰,۰۰۰ دلار

چاپخانه‌های قدیمی استان اخذ گردید. آمار نشر کتاب با مراجعه مستقیم به واحد اطلاع‌رسانی خانه کتاب، مسئولان اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی استان یزد اتخاذ شد. همچنین برخی آمارها از کتاب راهنمای مشاغل صنعت چاپ گردآمده است. برای جامعه آماری پرسشنامه توزیع شد.

مرور مطالعات انجام شده در خارج از ایران
با بررسی مطالعات علمی در زمینه وضعیت نشر و ناشر در کشورهای مختلف به این نتیجه دست یافتیم که این‌گونه مطالعات علاوه بر سابقه قدیمی، یک روند جدید را نیز در برمی‌گیرد و هر چند مدت یک‌بار وضعیت ناشران و نشر در کشورهای مختلف بررسی می‌شود.

- تحقیقی با عنوان "بررسی انتشار کتاب در ایرلند" در ۱۹۹۷ انجام شد. این تحقیق به مقایسه وضعیت نشر ایرلند در سال‌های ۱۹۹۲ و ۱۹۹۷ می‌پردازد. در ۱۹۹۷، ۳۹۶ نفر در صنعت نشر فعالیت می‌کردند در حالی که در ۱۹۹۲، ۲۲۴ نفر در صنعت نشر کار می‌کردند. عنوان‌های جدید در سال‌های ۱۹۹۷ و ۱۹۹۲ به ترتیب ۸۲۱ و ۷۹۰ و عنوان‌های در دست چاپ ۷,۳۷۵ و ۶,۵۲۰ بوده است.

ارزش انواع کتاب‌های به فروش رفته در سال‌های ۱۹۹۷ و ۱۹۹۲ به ترتیب عبارتند از: کتاب‌های عمومی ۱۳/۸ و ۱۰/۳ میلیون پوند، کتاب‌های آموزشی ابتدایی ۷/۵ و ۷ میلیون پوند، کتاب‌های دبیرستانی ۱۸ و ۱۵/۵ میلیون پوند (۱۳:۹).

- تحقیقی درباره چهار سازمان اصلی "انجمن ملی کتاب پاکستان"، "بنیاد ملی پاکستان"، "دفتر یونسکو در پاکستان"، "انجمن ناشران و فروشندگان کتاب پاکستان"

بیشتر خرج می‌کنند و ۲۰ درصد از آنها بیش از ۵۰۰ دلار هزینه می‌کنند (۵۵:۱۱).

- بررسی ۳۹ ناشر انگلیسی و ۲۵ ناشر آمریکایی در موضوع دسترسی به اطلاعات، فناوری، مجراهای توزیع و موارد مشابه موضوع یک تحقیق دیگر است. ۶۶ درصد از ناشران آمریکایی و ۶۴ درصد از ناشران انگلیسی معتقدند که اطلاعات در سازمان وجود دارد ولی در موقع نیاز در دسترس نیست. ۸۰ درصد از پاسخ‌دهندگان آمریکایی و ۷۲ درصد از پاسخ‌دهندگان انگلیسی اولویت اول را در اطلاع‌رسانی بهتر دانستند. ناشران همچنین ابراز کردند که امنیت ندارند چون رقیبانشان اطلاعات بیشتری دارند. ۱۵ درصد از ناشران انگلیسی و ۱۸ درصد از ناشران آمریکایی معتقد بودند که کتاب‌های الکترونیکی تأثیر معناداری در بعضی بازارهایشان در ۵ سال آینده خواهد داشت. بقیه ناشران انتظار دارند که تأثیر کتاب‌های الکترونیکی کم باشد یا تأثیر قابل ملاحظه‌ای نداشته باشند. میان ناشران آمریکایی و انگلیسی در زمینه اهمیت تولید در مقابل تقاضا اختلاف سلیقه وجود دارد. در پایان این تحقیق استفاده صحیح از فراداده‌ها اهمیت دارد و مشتری‌ها به صورت پیوسته به جستجوی کتاب می‌پردازند. اگر مصرف‌کننده نتواند آن را پیدا کند نمی‌تواند آن را ارزیابی نماید و نهایتاً نمی‌تواند بخرد، به همین دلیل پیشنهاد می‌شود ناشران مشغول تنظیم استانداردهای فراداده‌های صنعت خود شوند (۵۰:۱۲).

مرور مطالعات انجام شده در ایران

در ۱۳۵۸ حیاتی در تحقیقی که هدف آن بررسی کیفیت توزیع انتشارات ناشران در ایران بود به این نتایج دست یافت: آمارهای موجود درباره کتاب‌های منتشر

شده عموماً ناقص است؛ ناشران و کتابفروشان مهم‌ترین عامل توزیع‌کننده کتاب هستند؛ بیشتر ناشران در تهران مستقر هستند؛ و نشر با نبود توزیع صحیح و برنامه‌ریزی دولت روبرو است. وی درباره مشکلات کتابفروشان به این موارد اشاره دارد: پایین بودن میزان کتابخوانی، سودآور نبودن شغل کتابفروشی، نبود توزیع صحیح، نبود تبلیغ برای کتاب و بالا بودن قیمت کتاب نسبت به درآمد مردم (۴).

مؤنی مرادی در ۱۳۶۶ به بررسی و مقایسه انتشار کتاب در ایران در سال‌های ۵۶-۱۳۵۲ و ۶۳-۱۳۶۰ می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که بعد از انقلاب اسلامی، ناشران دولتی فعالیت کمتری نسبت به سابق داشته‌اند. کمبود بودجه انتشاراتی سازمان‌های دولتی، گرانی و کمبود کاغذ و مواد لازم برای چاپ و صحافی، عدم استفاده از تجربه و تخصص در زمینه چاپ و نشر و موارد مشابه در این رکود تأثیر داشته است (۷).

زندرضوی و اخلاص‌پور در ۱۳۷۵ در یک دوره پنج ساله وضعیت نشر کتاب را در استان کرمان بررسی کرده‌اند. این تحقیق با عنوان "بررسی وضعیت نشر کتاب در کرمان ۱۳۷۰-۱۳۷۴" با استفاده از پرسشنامه و به روش پیمایشی انجام شد و در پایان تصویری کلی از وضعیت چاپ و نشر در کرمان و فهرستی از مشکلات موجود ارائه شده است (۶).

تحقیق دیگری در ۱۳۷۸ با عنوان "وضعیت نشر کتاب خراسان و ترسیم وضعیت مطلوب" توسط حسنی انجام گرفت. نتایج نشان می‌دهد که در ۱۳۷۷ حدود ۳/۹ درصد از عناوین کشور در استان خراسان تولید شده‌اند. از نظر میزان رشد از سال ۷۳ تا ۷۷ در مجموع نشر کتاب سیر نزولی را طی کرده است. هر ساله بر تعداد ناشران افزوده شده، اما از فعالیت آنها کاسته

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

مقایسه امکانات چاپ در استان یزد و کل کشور
استان یزد ۲۳ چاپخانه دارد که ۱/۳ درصد از
چاپخانه‌های کل کشور و ۲/۲ درصد از چاپخانه‌های
شهرستان‌های غیر از تهران را به خود اختصاص داده است.

شده است ولی به سوی تخصصی شدن گام برداشته‌اند.
بیشتر ناشران و کتابفروشان تا حدودی از کار خود راضی
هستند. کتاب‌های درسی و کمک درسی، قرآن و ادعیه،
و زبان بیشترین میزان فروش را به خود اختصاص
داده‌اند (۳).

جدول ۱. مقایسه چاپخانه‌ها و لیتوگرافی‌های کل کشور و استان یزد (تا فروردین ۱۳۷۸)

واحد	کل کشور	تهران		دیگر استان‌ها		یزد	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
چاپخانه	۱۷۵۶	۷۱۲	۴۰/۵۴	۱۰۴۴	۵۹/۴۶	۲۳	۱/۳۰
لیتوگرافی	۴۲۰	۲۷۹	۶۶/۴۲	۱۴۱	۳۳/۵۸	۵	۱/۱۹

خود اختصاص داده است. ۵ درصد از ظرفیت تولید
کل کشور و ۱/۴۱ درصد از ظرفیت تولید دیگر استان‌ها
را در اختیار دارد.

تعداد دستگاه‌ها و ظرفیت تولید در تهران بیش از دو
برابر دیگر شهرستان‌هاست. استان یزد با ۳۵ دستگاه
افست و مسطح، ۰/۷ درصد از دستگاه‌های کل کشور و
۱/۵ درصد از دستگاه‌های استان‌های غیر از تهران را به

جدول ۲. مقایسه تعداد و ظرفیت تولید دستگاه‌های افست و مسطح در کل کشور و استان یزد (تا فروردین ۱۳۷۸)

عنوان	کل کشور	تهران	دیگر استان‌ها	یزد	
				تعداد	درصد
تعداد دستگاه‌های افست و مسطح	۴۵۳۳	۲۲۷۶	۲۲۵۷	۳۵	۷/۷
ظرفیت تولید دستگاه‌های افست و مسطح	۶۵۰۲	۴۱۶۶	۲۳۳۶	۲۳	۰/۵

فراوانی عناوین منتشر شده در یزد در مجموع سیر
صعودی دارد. در ۱۳۷۹، ۵۸ عنوان کتاب با شمارگان
۳۲۵۹ در این استان منتشر شده که در مقایسه با کل
کشور سیر نزولی را نشان می‌دهد ولی در مقایسه با
سال‌های گذشته نشر در خود استان افزایش داشته است.

مقایسه وضعیت نشر در استان یزد و کل کشور
آمارهای موجود بیان می‌کند که سرانه کتاب در کل
کشور ۱/۸۴ نسخه برای هر نفر است که در استان یزد
براساس کتب منتشر شده در این استان، ۰/۲۳ نسخه
برای هر نفر خواهد بود.

جدول ۳. سرانه کتاب کل کشور و استان یزد (۱۳۷۰-۱۳۶۹)

سال	کل کشور			استان یزد		
	جمعیت	شمارگان	سرانه کتاب	جمعیت	درصد جمعیت	شمارگان
۱۳۷۰	۵۵۳۷۱۶۳۰	۶۲۵۹۰۰	۰/۰۵	۶۹۱۱۱۹	۱/۲۳	۱۲۳۰۰
۱۳۷۱	۵۶۷۰۷۳۸۶	۳۳۳۳۶۹	۰/۵۸	۷۱۸۷۶۳	۱/۲۶	۷۰۰۰
۱۳۷۲	۵۷۵۵۶۰۲۱	۵۳۰۶۲۶۹	۰/۹۲	۷۳۰۶۹۱	۱/۲۶	۲۶۰۰۰
۱۳۷۳	۵۸۳۸۷۷۱۳	۵۷۹۹۳۱۶	۰/۰۹	۷۲۹۵۸۱	۱/۲۶	۷۰۸۰۰
۱۳۷۴	۵۹۲۶۲۵۲۹	۶۱۱۷۳۸۸۲	۱/۰۳	۷۴۵۲۰۲	۱/۲۵	۲۸۵۰۰
۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۲۸۸	۸۰۴۳۲۱۱۸	۱/۳۳	۷۵۰۷۶۹	۱/۲۵	۶۱۰۰۰
۱۳۷۶	۶۰۹۳۶۲۹۷	۸۲۶۳۶۵۱۵	۱/۳۵	۷۶۳۶۲۱	۱/۲۵	۷۸۲۰۰
۱۳۷۷	۶۱۸۳۰۰۳۲	۸۶۲۲۲	۱/۳۹	۷۷۶۷۳۲	۱/۲۵	۹۷۵۰۰
۱۳۷۸	۸۰/۶۲۷۹۲۵	۱۰۸۰۲۸۱۸۸	۱/۷۱	۷۸۸۸۸۰	۱/۲۵	۷۳۰۰۰
۱۳۷۹	۶۳۷۰۷۰۶	۱۱۷۷۸۷۰۹	۱/۸۲	۸۱۷۳۳۶	۱/۲۸	۱۸۹۰۰۰

مروری بر وضعیت ناشران یزد و عناوین منتشر شده
اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان یزد در
۱۳۷۰، دو جواز نشر صادر نمود که این روند تاکنون

ادامه دارد و هر ساله بر تعداد ناشران افزوده می شود
(هر سال به طور متوسط ۲ ناشر).

جدول ۴. ناشران فعال استان یزد و تعداد عناوین منتشر شده در دهه هفتاد

سال	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹
نام ناشر										
انتشارات یزد	۱	۱	۳	۵	۳	۴	۴	۶	۱۴	۱۶
دانش آرا	-	-	-	-	۳	-	-	-	۱۳	۱۶
ستایش	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۳	۱۱
لااله کویر	-	-	-	-	-	-	-	-	۸	۹
نیکوروش	-	-	۲	۱	۶	۳	۳	۴	۶	۴

با توجه به یافته‌های تحقیق، ناشران فعال یزد،
تقریباً ۲۷ درصد از کل ناشران را تشکیل می دهند. طی
دهه هفتاد عده معدودی در زمینه‌های تخصصی فعالیت
داشتند به عبارتی سه ناشر از میان ناشران در زمینه
پزشکی، کودکان و علمی بیشتر از دیگران کتاب منتشر
کردند. کل عناوین منتشر شده در استان به طور کلی

سیر صعودی داشته و چاپ اول درصد بیشتری را به
خود اختصاص داده است. نسبت تألیف بیش از ترجمه
است و به طور متوسط تألیف ۸۵ درصد و ترجمه ۱۵
درصد از انتشارات را به خود اختصاص داده است.
بیشترین تعداد عناوین متعلق به ۱۳۷۹ و کمترین تعداد
مربوط به ۱۳۷۱ است.

جدول ۵: تعداد عناوین منتشر شده در استان یزد به تفکیک نوبت چاپ، تألیف و ترجمه (۱۳۷۰-۱۳۷۹)

سال	کل عناوین		چاپ اول		تجدید چاپ		ترجمه		تألیف	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۳۷۰	۱۱	۵	۳/۲۷	۶	۱۵	۱	۳/۵۷	۱۰	۶/۴۱	
۱۳۷۱	۴	۳	۲/۰۸	۱	۲/۵	۲	۳/۵۷	۳	۱/۹۲	
۱۳۷۲	۷	۷	۲/۱۶	۰	۰	۷/۱۴	۵	۳/۲۰۰		
۱۳۷۳	۲۱	۱۷	۱۱/۸۰	۴	۱۰	۱۷/۸۵	۱۶	۱۰/۲۵		
۱۳۷۴	۱۰	۸	۵/۵۵	۲	۵	۷/۱۴	۸	۵/۱۲		
۱۳۷۵	۱۶	۱۳	۹/۰۲	۳	۷/۵	۳/۵۷	۱۵	۹/۵۶		
۱۳۷۶	۱۸	۱۵	۱۰/۴۱	۳	۷/۵	۱۰/۷	۱۵	۹/۵۶		
۱۳۷۷	۱۹	۱۴	۹/۷۲	۵	۱۳/۵	۷/۱۴	۱۷	۱۰/۸۹		
۱۳۷۸	۲۰	۱۳	۹/۰۲	۷	۱۷/۵	۱۴/۲۸	۱۶	۱۰/۲۵		
۱۳۷۹	۵۸	۴۹	۳۲/۰۲	۹	۲۲/۵	۲۵	۵۱	۳۲/۶۹		
جمع	۱۸۴	۱۴۴	۷۸/۲	۲۰	۲۱/۷۳	۲۸	۱۵/۲	۱۵۶	۸۲/۷۸	

عنوان در زمینه ادبیات و سپس به ترتیب در زمینه‌های علوم عملی، فلسفه و دین، و زبان قرار دارند.

جمع کتاب‌های منتشر شده در یزد طی مدت زمان تحقیق ۱۸۴ عنوان است که به ده رده موضوعی تقسیم‌بندی شده‌اند. بیشترین عنوان با متوسط سالانه ۶

جدول ۶: فراوانی عناوین منتشر شده در استان یزد به تفکیک موضوع (۱۳۷۰-۱۳۷۹)

موضوع	سال	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	جمع	متوسط
کلیات		-	-	-	-	-	-	-	۱	-	۳	۴	۲
فلسفه و دین		۲	-	۱	۲	-	۱	۵	۳	۴	۴	۲۲	۲
علوم اجتماعی		-	-	-	-	۱	۱	۱	۲	۱	۵	۱۱	۲
زبان		۱	-	-	۴	۱	۱	۵	۱	۱	۵	۱۹	۳
علوم طبیعی و ریاضیات		۲	۱	۱	۱	۳	-	-	۲	۲	۲	۱۲	۲
علوم عملی		۳	۳	۱	۸	۱	۶	۴	۴	۲	۸	۴۰	۴
هنر		-	-	-	-	-	-	-	-	-	۲	۵	۲
ادبیات		۲	-	۳	۳	۲	۲	۱	۵	۴	۲۵	۲۹	۶
تاریخ و جغرافیا		-	-	۱	۱	-	۳	-	۱	۱	۳	۱۲	۲
کودک و نوجوان		-	-	-	-	-	۲	۱	۲	۲	۱	۱۰	۲
جمع		۱۱	۴	۷	۲۱	۱۰	۱۶	۱۸	۱۹	۲۰	۵۸	۸۲	-

تشکیلاتی به امر نشر از سوی ناشران است. از نظر برخورداری از تسهیلات دولتی ۶۶/۷ درصد از ناشرانی که کتاب منتشر کرده‌اند به‌طور متوسط ۲ بار و هر بار به‌طور متوسط ۳۵۰ بند کاغذ دریافت نموده‌اند و ۵۰ درصد به‌طور متوسط ۲ بار از وام ویژه ناشران استفاده کرده‌اند.

متوسط شمارگان کتاب‌ها حدود ۴۰۰۰ نسخه است. بیشترین شمارگان متعلق به کتاب‌های کودکان و نوجوانان، و کمترین مربوط به فلسفه است. بیشتر ناشران شغل اداری دارند و ۱۱ درصد از آنها کتابفروش هستند؛ به عبارت دیگر نشر را به عنوان شغل دوم پذیرفته‌اند. این امر حاکی از پرداختن غیرحرفه‌ای و

جدول ۷. میزان دریافت کمک‌های دولتی از سوی ناشران استان بروج

وام				کاغذ		
متوسط درصد بهره	متوسط بازپرداخت (ماه)	متوسط دفعات	درصد دریافت‌کنندگان	مقدار متوسط (بند)	متوسط دفعات	درصد دریافت‌کنندگان
۱۶	۱۸	۲	۵۰	—	۲	۶۶/۷

صرف دریافت مجوز چاپ، ترخیص و تهیه کاغذ می‌شود. این در حالی‌ست که زمان معمول برای فروش کتاب حدود ۳۲ ماه است.

مدت زمانی که برای تولید کتاب بعد از دریافت از نویسنده تا ویراستاری و ورود به بازار صرف می‌شود به‌طور متوسط ۴/۵ ماه است. از این مدت زمان ۲ ماه

جدول ۸. متوسط مدت زمان صرف شده برای مراحل مختلف نشر

حروف‌چینی	فیلم و زینک	مجوز چاپ	تهیه کاغذ	چاپ و صحافی	مجوز ترخیص	جمع
۳۸	۱۵	۲۵	۲۲	۲۳	۱۱	۱۳۲

ناشر به مدت ۴ ماه و نیم بدون استفاده خواهد ماند و با توجه به نرخ بهره بانکی، ۳۸۸.۲۵۰ ریال و با توجه به نرخ بازار، ناشر ۱۲.۹۳۷.۵۰۰ ریال زیان دیده است. از سوی دیگر طبق نظر اقتصاددانان وجود تورم سبب کاهش ارزش واقعی پول نسبت به گذشته می‌شود. مدت زمان فروش کتاب بسیار ناامیدکننده است (۳۲ ماه). اگر ناشری در ۱۲ ماه سود سرمایه‌اش بازگردد، بنا بر آن به سهم ۱۵ درصد از قیمت پشت جلد، از پانزده میلیون ریال سرمایه خود فقط چهار میلیون ریال سود به

بنا توجه به موارد فوق یادآوری این نکته ضروری‌ست که هر چه زمان بدون استفاده ماندن یک سرمایه طولانی شود به همان نسبت از سود کمتری برخوردار خواهد شد. اگر ۴۰ درصد از قیمت پشت جلد یک کتاب را هزینه تولید آن به حساب آوریم و ۱۷/۲، چهل درصد از قیمت یک صفحه کتاب در ۱۳۹۹ باشد، متوسط تولید یک کتاب با ۲۳۵ نسخه و شمارگان ۲۸۰۰ عبارت خواهد بود از:

$$235 \times 17 / 2 \times 2800 = 56,317,600$$

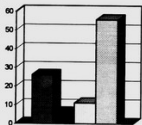
پس به‌طور متوسط ۱۱.۵۰۰.۰۰۰ ریال از سرمایه

کمترین هزینه به تبلیغ اختصاص دارد، مبلغی در حدود ۳/۸ درصد که به طور متوسط این هزینه برای یک کتاب ۱۰۷۵،۱۷۲ ریال خواهد بود. امروزه تبلیغ از عوامل اصلی بازاریابی به شمار می‌رود و بازاریابی کارآمد برابر است با قوت قلب و اطمینان ناشر. با توجه به سودآور نبودن نشر کتاب، ناشران قدرت بیشتری برای تبلیغ ندارند.

حدود ۵۵/۵۵ درصد از ناشران استان یزد ملاک خود را برای پذیرش یک کتاب به جدید بودن موضوع اختصاص داده‌اند.

فصلنامه کتاب ۵۶ / بررسی وضعیت نشر و ناشران کتاب...

نمودار ۳. ملاک‌های پذیرش کتاب از سوی ناشران استان یزد

۱. اگر قیمت پشت جلد یک کتاب ۲۲۵ صفحه‌ای حدود ۱۰۰۰۰۰ ریال باشد و در شمارگان ۲۸۰۰ ضرب شود، عدد ۲۸۰۰۰۰۰۰۰ ریال به دست خواهد آمد.
۲. کارانه بانکی ۳۲ ماهه ۱۱۵۰۰۰۰۰ ریال با بهره ۹ درصد.
۳. کارانه ۳۲ ماهه ۱۱۵۰۰۰۰۰ ریال با بهره ۳۰ درصد.

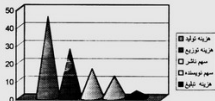
دست خواهد آورد. $28,000,000 \times 10\% = 2,800,000$
اگر مدت زمان معمول برای فروش کتاب را ۳۲ ماه در نظر بگیریم سود به دست آمده تقریباً دو میلیون ریال بیشتر از بهره بانکی خواهد بود.

$$32 \times 8625 = 2,760,000$$

و در مقایسه با بهره متعارف بازار سود کمتری به دست خواهد آورد.

$$32 \times 287,500 = 9,200,000$$

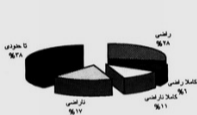
با یک مقایسه می‌توان نتیجه گرفت که اگر ناشر با توجه به کمبود پول در بازار هیچ فعالیت اقتصادی در زمینه نشر نداشته باشد، درآمد بیشتری خواهد داشت. بیشترین هزینه کتاب بعد از تولید به توزیع با ۲۶/۵ درصد اختصاص دارد. هزینه بالای توزیع یکی از مشکلات ناشران است که نگرانی فراوانی برای نشر به همراه دارد. این رقم بالا برای توزیع از سهم سود ناشر می‌کاهد.

نمودار ۱. توزیع هزینه‌های کتاب از ابتدا تا پایان نشر در استان یزد

از نظر رضایت‌مندی بیش از ۳۸ درصد از ناشران تا حدودی راضی بوده‌اند و ۲۷ درصد راضی و به ترتیب ۱۶ و ۱۱ درصد تاحدی ناراضی و کاملاً ناراضی بوده‌اند. بیشتر ناشران با علاقه کار خود را انتخاب کرده‌اند و آن را به هر کاری ترجیح می‌دهند و گزینه دست به مخاطره در حرفه‌ای کم درآمد و پرمشقت نمی‌زدند. عدم رضایت، ناشی از وضعیت حاکم بر نشر است و اگر مشکلات حل شود دیگر گزینه عدم رضایت هیچ درصدی را نخواهد داشت.

نزدیک به ۸۳ درصد از ناشران بیشترین اولویت را در انتخاب، به پذیرش کتاب بعد از ارائه اثر قابل شده‌اند و پیشنهاد موضوع از سوی نویسنده با ۱۶ درصد در مرحله بعد قرار دارد. این امر نشان‌دهنده عدم خلاقیت ناشران است. ناشران مبتکر و خلاق که با توجه به نیازهای جامعه حرکت می‌کنند، همیشه موضوعاتی را برای تألیف و ترجمه در اختیار دارند و با طرح و برنامه به سراغ نویسنده می‌روند. این کار علاوه بر دلگرمی مؤلف، خلاه‌های موجود در جامعه را نیز می‌پوشاند.

نمودار ۳. میزان استفاده از روش‌های مختلف پذیرش کتاب برای نشر

نمودار ۴. میزان رضایت ناشران استان یزد از شرایط و وضعیت حرفه نشر

تحلیل استنباطی

فرضیه یک: نشر کتاب در استان یزد نسبت به کل کشور در وضعیتی مطلوب قرار دارد. با توجه به جدول ۳ این فرضیه رد می‌شود. چون هم متوسط شمارگان استان یزد پایین‌تر از سطح کشور است و هم از نظر

۷۲ درصد از ناشران عضو تعاونی ناشران و ۸۳ درصد عضو اتحادیه بودند. این در حالی‌ست که بیش از ۴۴ درصد از ناشران نقش اتحادیه و تعاونی را در پیشبرد امر نشر ضعیف ارزیابی کرده‌اند.

۵۵ درصد از ناشران دارای سیاست نشر و ۳۹ درصد دارای برنامه ویراستاری بوده‌اند. تا حدودی نتیجه این نظرخواهی، ما را نسبت به بهبود کیفیت نشر خوشبین می‌کند.

پیشنهادها

- ایجاد بانک اطلاعاتی و نظام اطلاع‌رسانی کارآمد؛
- نشر اطلاعات در زمینه آمار و ارقام نشر، ناشران، چاپخانه‌ها، دستگاه‌های چاپ، مراکز لیتوگرافی و جز آن که آگاهی از آنها به پیشرفت نشر کمک می‌کند،
- ایجاد دوره‌های آموزش نشر؛ برقراری دوره‌های صنعت و مهندسی چاپ، نشر کتاب، ویراستاری، تولید فنس و هنری، و مدیریت چاپ باعث تولید با کیفیت بالا و تحول در نشر می‌شود،
- کمک مالی به ناشران و چاپخانه‌ها در امر تجهیز امکانات و دستگاه‌های پیشرفته،

- حذف همه هزینه‌های مربوط به اداره مالیات و دارایی از شغل‌های فرهنگی از قبیل نشر و کتابفروشی،
- حمایت غیرمستقیم دولت از طریق خرید تضمینی و یاب و عبارتی پیش خرید انتشارات برای تجهیز کتابخانه‌های عمومی و تخصصی،
- به کارگیری شیوه‌های گوناگون برای تشویق مراجعه به کتابخانه،
- ارائه خدمات حمل و نقل دولتی ارزان و خاص برای کتابفروشی‌ها،
- افزایش نقش حمایتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و لغو مقررات دست و پاگیر.

منابع

۱. آذرنگ، عبدالحسین. آشنایی با صنعت چاپ و نشر. تهران: سمت، ۱۳۷۵.
۲. تعداد کتاب‌های منتشر شده ناشران پزده، به نقل از [on-line]. Available: <http://www.ketab.ir>
۳. حسنی، محمدرضا. بررسی وضعیت نشر کتاب در استان خراسان (۱۳۷۷-۱۳۷۰) و ترمیم وضعیت مطلوبه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی.

نسبت کتاب به جمعیت، استان یزد با سرانه ۰/۲۳ در سال ۷۹ در مقابل سرانه ۱/۸۲ کل کشور قرار دارد. فرضیه دو: بیش از ۵۰ درصد از ناشران از وضعیت موجود ناراضی هستند. یا توجه به یافته‌های پژوهش،

کمتر از ۵۰ درصد از ناشران استان یزد به‌طور فعال و تخصصی به کار نشر مشغول هستند.

۳۸ درصد از ناشران از وضع موجود ناراضی بوده‌اند و این فرضیه رد شد.

فرضیه سه: نشر کتاب در استان یزد طی دهه ۷۰ رشد مطلوبی نداشته است. با توجه به یافته‌های پژوهش این فرضیه تأیید شد. چون در همه سال‌های مورد مطالعه هم نسبت به کل کشور و همچنین دیگر شهرستان‌ها استان یزد رشد کمتری داشته است.

فرضیه چهار: بیش از ۵۰ درصد از کتابفروشان استان از وضعیت حرفه‌ای موجود ناراضی هستند. مطابق با یافته‌های پژوهش این فرض رد می‌شود چون فقط ۳۳ درصد از وضعیت موجود ناراضی و کاملاً ناراضی بودند.

فرضیه پنج: کمتر از ۵۰ درصد از ناشران استان یزد به‌طور فعال و تخصصی به کار نشر مشغول هستند. یا توجه به جدول ۳ این فرضیه تأیید می‌شود. حدود ۲۷ درصد از ناشران به‌طور فعال و ۱۶ درصد به صورت تخصصی به کار نشر مشغول هستند.

8. Ahmed- Sheikh, Rafia. "Book publishing in Pakistan". *Pakistan Library Bulletin*, Vol.20, No.1 (Mar.1989).
  9. "Irish book publishing Survey 1998-Concerning Republic of Ireland Only". Irish: The Irish book Publishers Association, [sd]. [on-line]. Available: Retrieved from the World Wide Web: <http://www.irelandseye.com/cie/report.htm-22k>
  10. Kumar, N. "Book publishing: problems and prospects." *Growthana*, vol.3, No.1 (Jan.1992): 7-28.
  11. "Most publishers Say they don't have all the information they need." *Book Publishing*, Vol.24, No.45, (1999):55.
  12. "Survey of Publishers looks at issues and opportunities." *Information today*, Vol.15, No.6 (Jun.1998):55.[on-line]. Available: <http://www.findarticles.com/m3336/n6-V15/issue.jhtml-26k>
- دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۸.
۴. حیاتی، زهیر. "توزیع کتاب در ایران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۵۸.
۵. همو. راهنمای مشاغل صنعت و چاپ. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۴.
۶. زند رضوی، سیامک؛ اخلاص پور، رؤیا. "بررسی وضعیت چاپ و نشر در کرمان ۱۳۷۰-۱۳۷۴". کرمان: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی کرمان، ۱۳۷۵.
۷. مؤمنی مرادی، فرزانه. "بررسی و مقایسه انتشارکتاب در ایران، سال‌های ۵۶-۱۳۵۲ و ۶۲-۱۳۶۰". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران، ۱۳۶۶.

تاریخ دریافت: ۸۱/۲/۷

توجه

فصلنامه کتاب در نظر دارد شماره پاییز ۸۳ را به موضوع "مدیریت دانش" و "مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی" اختصاص دهد. از همه محققان و صاحب‌نظران دعوت می‌شود مقالات خود را در این باره حداکثر تا پایان مرداد ۱۳۸۳ به دفتر فصلنامه کتاب ارسال نمایند.